

Л і т е р а т у р а :

1. ДАКО. – Ф. – Р-2225, оп. 1, спр. 190. – Арк. 3.
2. ДАКО. – Ф. – Р-2225, оп. 1, спр. 190. – Арк. 36.
3. Белорусские оstarбайтеры. Угон населения Беларуси на принудительные работы в Германию (1941–1944). Документы и материалы. В 2 кн. Кн. 1 (1941–1942). – С. – 263.
4. Нюрнбергский процесс. Сборник материалов. В 2-х томах. Т. 1. М., 1954. – С. 794.
5. Державний архів Вінницької області, ф. Р – 1358, оп. 1, спр. 1, арк. 1.
6. ЦДАВО України. – Ф. 3206. – Оп. 1. – Спр. 37. – Арк. 25.
7. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Зб. док. і матеріалів. – К., 1963. – С. 28–29.
8. Українське слово. Київ. 1941 р. 10 жовтня.
9. Українське слово. Київ. 1941 р. 11 грудня.
10. Коваль М. “Остарбайтери” України – раби Гітлера, ізгої Сталіна // Політика і час. – 1998. – № 9.– С. 75.
11. Українське слово. Київ. 1941 р. 6 грудня.
12. Українське слово. Київ. 1941 р. 8 листопада, 28 листопада, 30 листопада.
13. Остарбайтери: Спогади жителів Рівненщини, вивезених гітлерівцями на каторжні роботи до Німеччини / Царик О.Г. (упоряд.). – Рівне: Азалія, 1996. – С. 6.
14. Великая Отечественная война 1941-1945. Военно-исторические очерки. Кн. 4: Народ и война. – М.: Наука, 1998. – С. 129–130.
15. Нюрнбергский процесс. М., 1998 – т. 7. – С. 15.
16. Вінницькі вісті. 1942 р. 5 березня.
17. ДАКО. Ф. – Р-2356. – Оп. – 3. – Спр. 9. Арк. 20–21.
18. ДАКО. Ф. – Р-2356. – Оп. – 3. – Спр. 9. Арк. 12–14.
19. ДАКО. Ф. – Р-2360. – Оп. – 3. – Спр. 14. Арк. 265–295.
20. ДАКО. Ф. – Р-2412. – Оп. – 2. – Спр. 18. Арк. 18.
21. ДАКО. Ф. – Р-2356. – Оп. – 3. – Спр. 9. Арк. 22–22 зв.
22. ДАКО. Ф. – Р-2412. – Оп. – 2. – Спр. 18. Арк. 1–2.
23. ДАКО. Ф. – Р-2412. – Оп. – 2. – Спр. 1. Арк. 154–155.
24. Белорусские оstarбайтеры. Угон населения Беларуси на принудительные работы в Германию (1941–1944). Документы и материалы. В 2 кн. Кн. 1 (1941–1942). – С. – 7.

*Бачинський Д.
м. Чернівці*

**ДЕЯКІ МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ
“ОСНОВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ”
В КУРСІ “ПРАВознавства”**

За сучасних умов, коли українська держава йде по шляху розбудови демократичного і правового суспільства, відмова від оцінок і стереотипів минулого продиктована часом є актуальна. Важливі зміни в усіх сферах нашого життя вимагають посилити увагу до формування всебічно розвинутої людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Досягнення цієї мети неможливе без виховання у молоді, зокрема – майбутніх фахівців освітньої галузі – високих правових ідеалів, правових знань і культури, внутрішньої переконаності в необхідності дотримання законодавства.

Актуальність останнього продиктована тим, що теперішнім студентам в недалекому майбутньому належить відіграти важливу роль у вирішенні проблем політичного, соціально-культурного та адміністративного розвитку країни.

Засвоєння і розуміння студентами ролі і суті держави і права, значення правових норм, Конституції і Законів України в житті суспільства, суворого дотримання законності, принципу єдності прав, свобод, обов'язків і відповідальності, стане базою правомірної поведінки, допоможе їм самим зайняти активну громадську позицію, і в майбутньому допоможе вихованцям розібратися у складних реаліях життя, де бракує правової культури, грамотності і знань законодавчих актів.

Україна має багату історію, пов'язану зі створенням правових основ організації та розвитку різних сторін життя суспільства. І зараз, формуючи основні риси правової держави, розробляються і приймаються нові законодавчі акти, розширюється сфера регулювання суспільних відносин Законами і звужується сфера дії підзаконних актів, чітко розмежовуються функції гілок влади, проводяться заходи по організації юридичного всеобучу населення у відповідності до вимог Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року, затвердженої Кабінетом Міністрів України 10 квітня 2001 року.

Саме тому, на нашу думку, при вивченні зі студентами розділу “Основи конституційного права України” в курсі “Правознавства”, слід виділити кілька основних підходів. Зокрема:

- перший – технологію навчання вести від знань до мислення;
- другий – формувати правову культуру, творчий підхід при вирішенні суспільних проблем;
- третій – забезпечувати засвоєння правових знань студентами за рахунок поєднання лекційного, семінарського методів навчання із самостійною роботою, асоціативним сприйняттям навчального матеріалу.

Завдання полягає в тому, щоб допомогти студентам усвідомити гуманістичні цінності, роль особистості у державотворчих процесах України, і, як підсумок навчально-виховної діяльності, сприяти формуванню правової свідомості, активної громадянської позиції молоді, спрямувати процес активізації пізнавальної діяльності як на розвиток мислення студентів, так і на формування у них сталого бажання до глибокого засвоєння правових норм.

Основне значення тут повинен зіграти викладач, його професіоналізм та творчий підхід у використанні методів навчання. Вдале поєднання методичних засобів – словесних з практичними, індуктивних і дедуктивних, аналітичних з репродуктивними, вміле керівництво викладача самим процесом навчання дає змогу студентам самостійно і свідомо робити висновки, знаходити відповіді на проблемні питання, аналізувати і співставляти теоретичний матеріал з життєвою практикою.

Розуміючи, що процес формування правосвідомості відбувається під впливом усього устрою нашого життя, вирішальне значення має відіграти цілеспрямована робота по вихованню у молоді поваги до права, закону. Нормативно-правові акти, а

особливо закони, визначають правовий статус особистості і, якщо вона обізнана з ними, керується в своїй діяльності їх нормами, то послідовно закріплюється основа державного і суспільного життя.

Так, при вивченні тем “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина”, “Конституційне регулювання виборів та референдуму, як форм безпосередньої демократії” корисно застосовувати, крім лекційного викладення матеріалу, реферативні повідомлення студентів на основі пошукової роботи з питань розвитку суспільно-політичних та приватизаційних процесів у рідному селі чи місті, провести навчальну дискусію “Яким я потрібен державі?”. Вдалими були б тут і проблемні ситуації пізнавального характеру, зацікавленості, емоційно-моральних переживань.

Вивчаючи тему “Історичні передумови розвитку конституційного процесу в Україні”, викладач передбачає самостійну роботу над першоджерелами: Договорами періоду козацької доби 1648–1654 рр., Конституцією Пилипа Орлика, конституційними проектами Г. Андрузького, М. Драгоманова, М. Грушевського, Універсалів Центральної Ради, Конституції УНР 1918 року та конституційними проектами періоду боротьби за незалежність України.

Підсумком вивчення даної теми може стати складена студентами таблиця “Правові пам’ятки України”, починаючи з актів конституційного значення України – Руси і закінчуючи Конституцією України 1996 року.

Таке керівництво навчальною діяльністю дає можливість студентам впевнитись у своїх можливостях бути активними учасниками навчального процесу, стимулює інтерес до засвоєння матеріалу.

Якщо в учбовому процесі студенти будуть відчувати себе учасниками наукового аналізу, це активізує їх пізнавальну діяльність. Створення проблемних моментів при викладі матеріалу дає змогу з допомогою викладача розібратися в ситуації, сприяє удосконаленню правових навиків.

Успішному вивченню навчального матеріалу курсу “Основи конституційного права” сприятимуть міжпредметні зв’язки. Особливо доцільно використовувати знання студентів з інших розділів “Правознавства”, “Історії України” та “Безпеки життєдіяльності”. Так, при розгляді теми “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина”, доцільним буде зв’язок з розділами цивільного, трудового, сімейного та екологічного законодавства.

Сучасне посилення вимог до якості підготовки спеціалістів, переорієнтація на впровадження в навчальні плани учбових закладів з окремих дисциплін лекційно-семінарського методу навчання, орієнтують викладачів гуманітарних дисциплін на індивідуальну роботу зі студентами. Враховуючи їх вікові особливості, особливості навчально-виховного процесу учбових закладів різного рівня акредитації, викладачу слід пам’ятати, що форми індивідуальної праці можуть бути різними. Проте всі вони повинні підпорядковуватись одній меті – формуванню у студентів вміння самостійно здобувати необхідні знання.

Індивідуальна самостійна робота, як один з основних і стабільних видів складової частини процесу навчання, покликана розширювати і поглиблювати знання, уміння студентів. Вона сприяє розвитку індивідуальних нахилів, талантів і здібностей молоді, вмінню правильно використовувати законодавчу базу, навчальну літературу, життєві ситуації та власний досвід при вивченні тем програми. Самостійна робота покликана розвивати мислення студентів через виконання завдань в обсязі, який виходить за межі програмового матеріалу, вчить аналізувати події, факти на основі їх особистих оцінок та аналізу додаткових джерел.

Семинарські заняття, як одна із форм навчальної роботи, мають своєю метою і специфікою активізувати і поглиблювати самостійну роботу студентів над навчальною обов'язковою і додатковою літературою, спонукають їх до глибокого осмислення і розширення знань з теми, що вивчається. Обговорюючи поставлені питання, використовуючи при цьому як матеріал підручника, так і відомості з інших джерел, студенти уточнюють, поглиблюють і розширюють свої знання. Викладач в даному випадку виступає як диригент, заохочуючи пошуки нових підходів до осмислення теми, оригінальні задуми, нестандартні судження.

Так, до семінарського заняття по темі "Права і свободи людини та громадянина" студенти проводять самостійну пошукову роботу за напрямками:

Особисті права і свободи громадян за Конституцією України 1996 року та Конституцією УРСР 1978 року.

Політичні права, якими користуються мешканці вашого міста, села, селища та порівняння їх із загальногарантованими Конституцією України.

Соціально-економічні права громадян України та США: що в них є спільного і відмінного?

Завжди приносить бажаний результат відтворення студентами на семінарських заняттях матеріалу, прослуханого на лекціях чи самостійно опрацьованого за завданням викладача при умові вдумливого визначення основних питань і літератури для самостійної роботи.

Викладений теоретичний матеріал бажано закріплювати шляхом вирішення проблемних ситуацій та практикумів, проведення ефективних ділових ігор, розв'язання проблемних завдань. Доцільною буде присутність на заняттях практичних працівників (відповідно до теми): депутатів різних рівнів, керівників органів місцевого самоврядування та органів виконавчої, судової влади, правоохоронних органів, тощо.

Водночас, привертає увагу розуміння студентами необхідності правового виховання та вивчення основ законодавства. Наприклад, якщо в творчих роботах "Конституція в моєму житті" більше 80 % студентів четвертого курсу педагогічного коледжу Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича в 2003 році вважали їх необхідними, то у 2004 році цей показник підвищується до 95%. Це відрадно, адже практично всі студенти, які вивчили курс "Основ конституційного

права України”, добре розуміють, що однією з причин правопорушень є невміння орієнтуватися в тих чи інших політичних, юридичних ситуаціях, незнання відповідних правових норм. Особливу увагу студенти звертають на питання захисту прав і свобод людини і громадянина. У бесідах зі студентами досить часто висловлюється думка, що вивчення основ законодавства, державного (конституційного) права необхідно починати не з 9-го класу загальноосвітньої школи, чи на четвертому курсі коледжу, коли вже наступила відповідальність перед державою за порушення Закону, а набагато раніше (7–8 клас чи 1-ий курс навчальних закладів I–II рівнів акредитації) із збільшенням кількості годин за рахунок державного компоненту.

Можливо, настав час готувати у вузах спеціалістів з основ законодавства, як от на зразок “педагог-юрист”.

Отже, знання права, Закону не можуть бути менш значимими в правовій державі, якою ми бачимо Україну в майбутньому, ніж знання математики, хімії, біології чи іншого предмету. І особливо сьогодні, коли молодій людині важко правильно визначити (знайти) своє місце в суспільстві, створюючи нові програми, навчальні плани чи курси, необхідно постійно пам’ятати, що в центрі правової системи нового суспільства повинна стояти людина з її запитами, складним духовним світом. Адже ніколи курс правознавства зі знаючим педагогом не зможуть якісно замінити культурно-виховні заходи, організовані на найвищому методичному рівні.

Невід’ємною від аудиторної форми вивчення основ правознавства є, і має важливе значення в закріпленні набутих знань на заняттях, позааудиторна (позаурочна) правовиховна робота. Форми її можуть бути різноманітними: це і правові інформації, лекції та бесіди на юридичну тематику, конференції, диспути, вікторини та вечори запитань і відповідей, круглі столи. Чималу користь у вихованні правосвідомості студентів принесуть відвідини окремих судових засідань, перегляди кінофільмів та вистав з морально-правової тематики, зустрічі з працівниками правоохоронних органів. В цьому випадку викладач співпрацює з класними керівниками (кураторами) груп, заступником директора з питань гуманітарної освіти та виховання.

Безперечно, логічним буде в контексті розглянутих нами аспектів навчальної діяльності і питання оцінки навчальних досягнень студентів. Результативністю роботи викладача повинні виступати вміння вихованців, в першу чергу, керуватися в реаліях сьогодення правовими знаннями, брати участь у правовиховній роботі (як майбутні педагоги), застосовувати знання при оцінці вчинків і фактів.

Профіль підготовки кадрів, особливо педагогів, в значній мірі повинен накладати свій відбиток на обсяг тих знань та умінь, що повинні бути засвоєні студентами при вивченні курсу “Основ конституційного права України”. Адже більша частина навчального матеріалу має безпосереднє відношення до їх

майбутньої роботи. А якщо врахувати, що школа виступає осередком культурно-освітньої та політико-пропагандистської роботи серед населення, то дана теза є аксіомою.

Зрозуміло, що основною функцією оцінки навчальних досягнень студента є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і студентом, одержання першим об'єктивної інформації про ступінь засвоєння навчального матеріалу та своєчасне виявлення недоліків і прогалин у знаннях вихованців з метою подальшого їх виправлення.

Ось чому, обираючи методи та форми контролю, викладач ні в якому разі не повинен зупинятися тільки на вже загальновідомих і прийнятих. Не принижуючи значення усного чи письмового методів, групової чи індивідуальної форми контролю та не відкидаючи їх і в своїй практиці, ми більше схильні в наших умовах роботи зі студентами, звертатися до практики проведення практичного контролю при фронтальній, комбінованій формах в процесі іспитів та заліків.

Розв'язання експериментальних задач, проблемних життєвих ситуацій, виконання пошукової роботи із заданого питання дає можливість при відповідях поєднання студентами засвоєних знань з висловленням своїх заключень, створення ситуацій пізнавальної новизни та зацікавленості. А це вказує на практичне використання набутих умінь і навичок, надає впевненості студентам у своїх силах.

Використовуючи на практиці фронтальну форму контролю, ми маємо перевагу за короткий час перевірити знання у значної частини студентів, поєднуючи перевірку з їх повторенням і закріпленням.

Комбінована форма дає нам змогу ґрунтовно перевірити при невеликій витраті часу окремих студентів, маючи можливість оцінити самостійно виконані завдання рештою індивідуально.

Особливо поширеною та зручною для контролю навчальних досягнень студентів може бути використання різних за формою тестових завдань. Тут є широкий спектр їх вибору:

- тести альтернативного вибору правильної відповіді з декількох варіантів;
- тести з фіксованою короткою відповіддю;
- тести з вписуванням пропущених цифр, термінів, дат.

Практикуючи ці короткотривалі завдання, ми маємо змогу нагромадити значний статистичний матеріал, об'єктивніше, ніж при усному контролі, оцінити знання студентів, швидко отримати інформацію про результати навчальних досягнень всієї групи.

А це змушує студентів до систематичної, поглибленої роботи, що і вирішує проблему ефективності засвоєння знань. При тестуванні визначаються прогалини в знаннях, що важливо для продуктивного самонавчання.

За допомогою тестів ефективно забезпечується попередній, поточний, тематичний і підсумковий контроль знань та умінь.

Аналізуючи питання контролю навчальних досягнень студентів ми не вважаємо свою думку єдино правильною і розуміємо, що організація, методи та форми контролю кожен викладач обирає на свій розсуд, виходячи із конкретних умов та можливостей.

Концепція гуманізації навчального процесу передбачає подальше ефективне вирішення проблеми формування правосвідомості молоді, виховання в неї переконань у необхідності ціннісних орієнтацій, доцільності правомірної поведінки, уваги і поваги до Закону.

Побудова цивілізованого суспільства Права і Закону, формування України, як правової держави, і передбачає необхідність посилення уваги до рівня правового навчання молоді. Впровадження правової культури – надзвичайно важлива справа.

Сьогодні, коли Україна переживає непростий період, кожен громадянин повинен заново осмислити основні цінності, такі як лібералізм, ринкові відносини в економіці, права і свободи особистості, що століттями свято шанують в державах світу та вчитися жити і за законом, і за совістю.

Ми повинні переконати молодь, що цивілізованість держави визначається рівнем правопорядку, свідомого ставлення громадян до права і закону, толерантністю, потребою і вмінням жити в громадянському суспільстві.

*Редькіна О. А.
НМУ імені О. О. Богомольця*

РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ ЗЕМСЬКИХ ЗБОРІВ ЛІВОБЕРЕЖНИХ ТА ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМСТВ (ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)

Сучасний етап державотворення в Україні характеризується посиленою увагою до проблем формування місцевого самоврядування – органів народовладдя, які б могли зважено та результативно вирішувати проблеми територіальних громад незалежно від державного втручання. Виходячи з цього, набирає актуальності досвід земських установ Лівобережної та Південної України кінця ХІХ – початку ХХ ст., який пройшов практичну апробацію, отримав визнання і довів свою ефективність.

Історіографія питання представлена в основному дореволюційною літературою. Це, насамперед, журнали засідань різних земств, зведення земських постанов, статті з енциклопедичного словника Брокгауза й Ефрона та журналів “Весник Европы”, “Русское богатство”, “Русская мысль”. Для написання даної роботи автором було використано справу Державного архіву Чернігівської області з фонду 145 “Чернігівське губернське по земським і міським справам присутствіє”.